

se capté mal de Nòs, que parlava --- que éi fos Rey: e --- volem més lo Regne per a vós que per ell --- que Nòs volem afiyllar-vos, e vós e tot que affiylets Nòs: e és cosa convenient que Nòs muyram ans que vós, car Nòs havem bé 78 anys, e vós no-n havets 25», *Jaume I* (§ 139, Ag., 188). No sols fou la base de la combinació *fin* i *tot* (ja estudiada a *FINS*), sinó que se segueix usant-se avui sense restricció en tot el nostre domini: «elles i tot? —També vindran», «es menjava la pela i tot», «em deixava ferit i tot»; i àdhuc, no és impossible si bé menys corrent, que tingui paper adverbial: «em maleïa, em pegava i tot»; igual en el País Val.: «estes fonts couen *Javes i tot*», Benifaió d'Espioca (1962), i a Mall.: «succe esponja de verdesca / hi podràs i tot mullar», PdAPenya (*Po Pop.*, *IdOr*, 87, p. 19): amb col·locació lliure, doncs, si bé es pot dir que en rigor modifica *succe* ---, més aviat que els verbs. I és que en l'ús vulgar de la Illa s'estén molt, fins modificant frases negatives (on no fóra possible en la llengua comuna): els lladres «foren afortunats --- ni es cans i tot se temeren de res» ('ni tan sols els gossos ---'), Coloma Rosselló (*Valldemossines*, 50.3f.).

També admès en cast. familiar; i ben cert no estranya a França: el *TdF* cita en el provençal Claude Brueys (que era d'Ais, i hi morí el 1636): «nautres vous remercian *et-tout*». No està ben aclarit l'origen del fr. pop. *itou*, que sense ser admès en la llengua comuna, i rebutjat almenys per la literària, se sent, particularment en el Midi, però parlant en francès, amb el valor 'i també' (recordo un bibliotecari que quan em duia llibres, i no en demanava jo pas pocs, acabava amb un to «bourru», tot donant-me l'últim, «*itou!*»: crec que era a Montpellier, 1926, però crec que també ho he sentit a París). Car ja era dels soldats napoleònics: «Quand on fut à un quart de lieue de la grande route: —Je n'en puis plus —dit un des soldats. —Et moi *itou* —dit un autre», fugint de Waterloo (Stendhal, *La Chartreuse de Parme*, cap. 4 (ed. 1925, p. 62).

Behrens n'aportà elements valuosos en un extens estudi, *ZRPb.* XIII, 404ss. Sobta aquí la *i-* (i no *e(t)*), i fins ens preguntem si no hi ha alg. c. en comú amb el fr. ant. *itel* = oc. i cat. *aital*, EC(CU)-TALE, i no deu deixar d'haver-hi bastant en comú amb el fr. ant. *a tot* 'amb, sense descartar-ne x o z', comú en fr. ant. i no estrany a l'oc. ant., no sols en el *Girart de Rossilhon* (delfinès N., c. 1100, transició oc.-fr.: «les chevaus e l'aver un mi baron / *atot* nos en irons tro a Dijon», «*atot* sa druerie» (Appel, *Chr.* 1.301, 541). En efecte el *TdF* ho aplega tot a l'article *atout*, si bé no deixa d'indicar-hi *itou* com a variant bearnesa i *ito* alvernesa (Forés): però els tres testimonis que en dona, tots tres provençals, i moderns (llevat de Zerbin, coetani de Brueys), tot usant la forma amb *a-* li donen el mateix paper i col·locació que al nostre *i tot*: «Rèn vous pourra pas escusà, / ni vous *atout*, moussu lou mestre», Zerbin, «De sa manoto *atout* lou chinàs flatejavo», Diouloufet; «que Diéu l'ague en soun sen, la boueno maire *atout!*», MTrussy.

Pertot adv. de lloc (= ll. *ubique*, angl. *everywhere*, al. *überall*, fr. *partout*, it. *dappertutto*,⁶ gr. *παντο-*

επατά, *-τόθεν*; el pobre castellà recorre a perífrasis) és ja freqüent a l'E. Mj., p. ex. molt en Eiximenis: «Tant se vol estendre nostre erguyl que *pertot* se vol posar, car los letrats indueix a haver molts llibres, e a fer pompa de belles rodes en lurs estudis, e a daurar les capletres dels llibres», *Terç*, f° 318v; «lavors hauriets *pertot* mellor odor que de roses» (*NCl.* vi, 109); «fa-li pahor que, si mostrava la pell *pertot*, que per la pell no perdés la pell, e si matex ensemps», *Dones* (cap. 26, f° 26r2); «conseyll a les donzelles / fort en especial, / qu'estes fembrotres veyles / nò hagen familiars: / sol parlar ab aquelles, / per l'alcauoteria, / és gran infàmi' a elles: / difamada seria» no hi havia més en el poema juvenil d'Eiximenis, però en el *Llibre de les Dones* hi afegí: «fembrotres veyles qui van *pertot*» (cap. 29, f° 28v1; *EntreDL* I, iv, 21.3); també *Terç*, *NCl* vi, 127-8. «Les veus de dits òrguens seran ben proporcionades, que *pertot* se sentiran» ross. a. 1421 (*InvLC*, s. v. *sentit*).

I ha seguit fins avui essent l'expressió més corrent en tota l'extensió de la llengua, fins als més alts poetes dels nostres dies: «¿Amb quins altres sentits me'l fareu veure, / aquest cel blau damunt de les muntanyes, / i el mar immens, i el sol que *pertot* brilla? / Deu-me en aquests sentits l'eterna pau / i no voldré més cel que aquest cel blau», *Cant Espiritual*, 9; «El món, senyor, és gran i ple de vida, / *pertot* <us el> trobeu el mateix formiguer», JoPijoan (*El meu Maragall*, 119, v. 32: en l'exemplar dedicat, el poeta suplí amb lletra seva l'errada tipogràfica).

Sovint s'hi ha afegit, per fer-lo més emfàtic, *arreu*: «ha prou caçat / lo món cercant / e traspassant per Ceca y Meca, / la Vila seca / e vall d'Andorra, / volta d'En Torra, / e Santa Creu, / per tot *arreu*, / fins Pont-trencat / ---», JRoig (*Spill*, 6142); «Tot són destrals y llanses, - forques y pals, / bassetjes y sages, - dalles tallants, / *pertot* *arreu* ressona: —Madona, valà», MilàF (*Pros B.*, v. 386); «Los cetacis aflayran carn humana / que l'àliga de mar també demana, / fent parella ab lo corb, *pertot* *arreu* / l'escometen recorts del cataclisme, / a cada pas lo xucla un nou abisme / ---», *Atl.* (Intr., 11d); «*pertot* *arreu* en Llufs, voltat, noys, d'unes xicotetes!», NOLLER (*La Pap.*, 194). Familiarment se n'ha extret en temps moderns a *tot* *arreu*, i *de tot* *arreu*; i amb caràcter poètic ha estat també usual abreujar-lo dient *arreu* (que pròpiament significa una altra cosa), com ja féu el cantor de l'*Atl.*, i fou imitat per alguns prosistes mitjanets de la Renaix. (veg. REU), ço que convé no estergir més, per no confondre les idees i empobrir tant la llengua.

Per a *sitot*, veg. *SI*.

Sobretot. Ja en Jaume I, en el sentit modern 'per damunt de tot', 'més que tota altra cosa, més que res': «que-ls volíem dar doctrina don se captenguesen en armes --- que per re del món negú ni en batayla ni en altre loc-no-desrengàs menys de nostre manament; e *sobretot* que-s guardassen que no haguessen barayla entre si ni ab altres: car barayla és la peyor cosa que sia ne pot ésser en ost ---» (§ 415, Ag., 416.1).

D'ús general *pertot* i tots temps (la grafia ajuntada